

Uchwała z dnia 24 lipca 2009 r.

I UZP 8/09

Przewodniczący SSN Zbigniew Hajn, Sędziowie SN: Roman Kuczyński (sprawozdawca), Jerzy Kwaśniewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 24 lipca 2009 r. sprawy z odwołania Beaty G. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w Ż. o rentę rodzinną, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 11 marca 2009 r. [...]

„Czy okres 20 kwartałów o jakim mowa w ust. 2 pkt 5 art. 21 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 2008 r., Nr 50 poz. 292 ze zm.), który powinien przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed złożeniem wniosku o przyznanie renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, należy ustalać z uwzględnieniem art. 58 ust. 2 zdanie ostatnie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r., Nr 39, poz. 353 ze zm.) w związku z art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników, iż do tego dziesięciolecia nie wlicza się okresu pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Przy ustalaniu spełnienia warunku posiadania 20 kwartałów okresu ubezpieczenia emerytalno-rentowego wymaganego do nabycia prawa do renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, powstałej w wieku powyżej 30 lat, mającego przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed złożeniem wniosku o rentę (art. 21 ust. 2 pkt 5 i ust. 8 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników - jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 292 ze zm.) nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny w Łodzi postanowieniem z 11 marca 2009 r. [...] przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne o treści przytoczonej w sentencji. Podejmując uchwałę Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje. Przedstawione zagadnienie powstało w następujących, bezspornych okolicznościach faktycznych sprawy. W dniu 29 sierpnia 2007 r. Beata G. złożyła w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziale Regionalnym w Ż. wniosek o rentę rodzinną po ojcu Krzysztofie G. zmarłym w dniu 17 czerwca 2007 r. Decyzją z dnia 24 sierpnia 2007 r. rolniczy organ rentowy odmówił wnioskodawczyni przyznania prawa do tego świadczenia wobec stwierdzenia, że zmarły w chwili śmierci nie spełniał warunków do uzyskania emerytury rolniczej lub renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, gdyż w okresie ostatnich 10 lat podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres 19 kwartałów, a wymagany okres podlegania ubezpieczeniu wynosi 20 kwartałów. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi rozpoznając sprawę na skutek odwołania Beaty G. od powyższej decyzji odmawiającej wnioskodawczyni prawa do renty rodzinnej, wyrokiem z dnia 10 stycznia 2008 r. oddalił odwołanie. Z ustaleń Sądu Okręgowego wynikało, że organ rentowy uwzględnił ojcu wnioskodawczyni Krzysztofowi G. (urodzonemu 9 maja 1953 r.) następujące okresy podlegania ubezpieczeniu: od 1 września 1981 r. do 31 grudnia 1982 r., od 1 stycznia 1983 r. do 31 grudnia 1990 r., od 1 stycznia 1991 r. do 31 marca 1992 r., od 15 sierpnia 2002 r. do 14 lutego 2003 r. oraz od 1 kwietnia 2003 r. do 30 czerwca 2007 r., przy czym do prawa do świadczenia organ zaliczył okresy ubezpieczenia od 15 sierpnia 2002 r. do 14 lutego 2003 r. i od 1 kwietnia 2003 r. do 30 czerwca 2007 r. W okresie od 1 kwietnia 1992 r. do 30 czerwca 2002 r. ojciec wnioskodawczyni Krzysztof G. pobierał rentę inwalidzką rolniczą jako rentę okresową. Przytaczając treść art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 292 ze zm.) oraz jej ust. 2 pkt 1 art. 29 i art. 21, Sąd Okręgowy stwierdził, że brak jest podstaw do przyznania odwołującej się prawa do renty rodzinnej, gdyż zmarły ojciec wnioskodawczyni Krzysztof G. w chwili śmierci nie spełniał warunków do uzyskania emerytury lub renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy. Zgodnie z art. 21 ust. 2 pkt 5 i ust. 8 powołanej wyżej ustawy warunek podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu uważa się za spełniony, gdy okres ubezpieczenia emerytalno-rentowego ubezpieczonego wynosi

co najmniej 20 kwartałów, jeżeli całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym powstała w wieku powyżej 30 lat, przy czym okres 20 kwartałów powinien przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed złożeniem wniosku o przyznanie prawa do renty. Zdaniem Sądu Okręgowego organ rentowy prawidłowo ustalił, że w okresie 10 lat przed złożeniem wniosku o rentę ojciec wnioskodawczynie podlegał ubezpieczeniu jedynie przez 19 kwartałów. Organ rentowy zasadnie nie uwzględnił okresu pobierania renty inwalidzkiej rolniczej jako renty okresowej od 1 stycznia 2000 r. do 31 grudnia 2002 r., bowiem przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie przewidują zaliczania okresu pobierania takiej renty do okresów ubezpieczenia wymaganych do uzyskania prawa do emerytury lub renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Apelacyjny w Łodzi powziął wątpliwości dotyczące kwestii sposobu ustalania okresu ostatnich 10 lat podlegania ubezpieczeniu w przypadku ustalania tego okresu wobec osoby, która w okresie ostatnich 10 lat przed śmiercią pobierała przez kilka lat rentę inwalidzką rolniczą, w szczególności, czy okres 20 kwartałów, o jakim mowa w ust. 2 pkt 5 art. 21 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, który powinien przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed złożeniem wniosku należy ustalać z uwzględnieniem art. 58 ust. 2 zdanie ostatnie ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) w związku z art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, iż do tego dziesięciolecia nie wlicza się okresu pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Apelacyjny formułując zagadnienie prawne stwierdził, że w niniejszej sprawie wymaga rozważenia kwestia, czy przy obliczeniu okresu ostatniego dziesięciolecia, w przypadku ustalania prawa do renty rodzinnej rolniczej po zmarłym ubezpieczonym dopuszczalne jest zastosowanie art. 58 ust. 2 zdanie ostatnie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zagadnienia prawnego wskazał, iż przepis art. 21 ust. 8 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników stanowi „odpowiednik” przepisu art. 58 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Treść obydwu tych przepisów jest jednak nieco odmienna. Okres ostatniego dziesięciolecia, w którym podleganie ubezpieczeniu powinno przypadać, aby zmarły spełniał wa-

runki do renty z tytułu niezdolności do pracy obliczany jest w powszechnym systemie w sposób bardziej korzystny dla ubezpieczonych. Zgodnie z art. 58 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych warunk posiadania wymaganego pięcioletniego okresu ubezpieczenia, gdy niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy, jednakże do tego dziesięciolecia nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej lub renty rodzinnej. Natomiast art. 21 ust. 8 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników stanowi, że okres 20 kwartałów, których mowa w ust. 2 pkt 5 (tj. jeżeli całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym powstała w wieku powyżej 30 lat), powinien przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed złożeniem wniosku o przyznanie renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy. Sąd Apelacyjny mając powyższe na uwadze nie wykluczył - ze względu na okoliczność, że ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników nie reguluje kwestii, w jaki sposób ustalać okres ostatniego dziesięciolecia w przypadku, gdy w okresie tego dziesięciolecia zmarły pobierał przez pewien czas rentę inwalidzką rolniczą - że dopuszczalna jest wykładnia wyżej wymienionych przepisów z uwzględnieniem treści art. 58 ust. 2 zdanie ostatnie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Ponadto wskazał, że za przyjęciem takiego poglądu przemawia także dodatkowo okoliczność, że od 2 maja 2004 r. uchylono przepis art. 20 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, który pozwalał na zaliczanie do okresów ubezpieczenia, od których zależało spełnienie warunków do renty inwalidzkiej rolniczej, okresów pobierania renty inwalidzkiej rolniczej jako renty okresowej, jednak nie więcej niż 2 lata. Zmianę tę można interpretować jako dążenie ustawodawcy do ujednoczenia zasad nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych w systemie ubezpieczenia rolniczego i powszechnego.

Sąd Najwyższy podjął uchwałę następującej treści: Przy ustalaniu spełnienia warunku posiadania 20 kwartałów okresu ubezpieczenia emerytalno-rentowego wymaganego do nabycia prawa do renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, powstałej w wieku powyżej 30 lat, mającego przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed złożeniem wniosku o rentę (art. 21 ust. 2 pkt 5 i ust. 8

ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników) nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy.

Przedstawiony przez Sąd Apelacyjny w Łodzi problem sprowadza się do zagadnienia, czy ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, naruszając nieco odmiennie warunki nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy aniżeli czyni to ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, uregulowała prawo do renty w sposób pełny, czy też należy w tej kwestii na podstawie odesłania zawartego w art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zastosować przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Innymi słowy, czy kwestia ta jest nieuregulowana w ustawie rolniczej, co pozwala stosować odpowiednio przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd Apelacyjny w Łodzi zadając przedmiotowe pytanie prawne - powołując art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników - spowodował konieczność rozważenia prawnej dopuszczalności ustalenia prawa do renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy posiłkując się przepisami ustawy o emeryturach i rentach z FUS, które regulują nabywanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy (Dział III - Renty z tytułu niezdolności do pracy i renta rodzinna) wbrew literalnej treści art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, który w sprawach nieuregulowanych w ustawie odsyła co prawda do odpowiedniego stosowanie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, lecz tylko i wyłącznie w przedmiocie przyznawania świadczeń z ubezpieczenia i do ich wypłaty (Dział VIII - Zasady ustalania świadczeń; Dział IX - Postępowanie w sprawach świadczeń i wypłata świadczeń) przez odpowiednie stosowanie przepisów regulujących przyznawanie i wypłatę odpowiednich świadczeń przysługujących pracownikom i członkom ich rodzin. Tym samym dalsze rozważania dotyczące prawnej możliwości odpowiedniego zastosowania w niniejszej sprawie art. 58 ust. 2 ustawy emerytalnej będą prowadzone z pominięciem art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, bowiem nie może znaleźć on zastosowania, skoro wskazany przepis ustawy emerytalnej (art. 58) nie dotyczy kwestii przyznawania świadczeń z ubezpieczenia i ich wypłaty, lecz warunków nabywania prawa do tego świadczenia.

Na wstępie wskazać należy, że odrębność (specyfika) systemu ubezpieczenia rolniczego od powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych przekłada się na nieco odmienną treść ryzyka niezdolności do pracy (jest nim niezdolność do pracy tylko w rolnictwie). Ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników zawiera też pewne

odstępstwa od regulacji dotyczących warunków nabycia prawa do renty obowiązujących w systemie ubezpieczeń społecznych. Odstępstwa te sprowadzają się do uwzględnienia tylko okresu ubezpieczenia rolniczego (art. 21 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 6 pkt 11 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników) oraz do nieco innego sformułowania warunku uzyskania wymaganego stażu w określonym przedziale czasowym. O ile bowiem ustawa emerytalna przewiduje wyłączenie z 10-letniego okresu przed złożeniem wniosku o rentę okresu, w którym zainteresowany pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy albo rentę szkoleniową, albo rentę rodzinną (art. 58 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), o tyle ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników nie zawiera takiego zastrzeżenia. Przepis art. 21 w ustępie 8 stanowi jedynie, że okres 20 kwartałów, o którym mowa w ust. 2 pkt 5, powinien przypadać w ostatnich 10-ciu latach przed złożeniem wniosku o przyznanie renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy.

Mając powyższe na uwadze, pytanie prawne w niniejszej sprawie sprowadza się w rzeczywistości do kwestii możliwości zastosowania wnioskowania *per analogiam*. Wnioskowanie *per analogiam* bywa wykorzystywane bądź to w celu określania skutków prawnych przypadków nieunormowanych, bądź to - dużo już rzadziej - w celu „poprawiania” czy „korygowania” postanowień prawa pozytywnego, bądź też wyjątkowo w celu orzekania *contra legem*. Powszechnie wypowiedane są sądy, że wnioskowanie *per analogiam* ma zastosowanie w przypadkach, o których nie wspominają przepisy ustanowione przez prawodawcę, gdy rozstrzygana sytuacja różni się od sytuacji wymienionej w przepisach ustawy, gdy prawo obowiązujące nie reguluje faktów określonego typu, regulując jedynie fakty do nich podobne, gdy określony przypadek nie jest uregulowany prawnie, gdy określona norma prawna jest stosowana do przypadku nieunormowanego, gdy określony stan faktyczny nie jest uregulowany przez ustawę, gdy organ orzekający ma do czynienia z dwoma sytuacjami: z jedną - przewidzianą przez ustawę i z drugą - przez ustawę nie przewidzianą, gdy dla pewnych przypadków brak unormowania, choć przypadki podobne unormowanie znalazły, gdy z przypadkami nieunormowanymi związane są takie same skutki prawne jak z przypadkami unormowanymi, gdy w prawie obowiązującym występuje luka rozumiana jako brak przepisu określającego skutki prawne rozstrzyganego przypadku (S. Ehrlich: Wstęp do nauki o państwie i prawie, Warszawa 1971, s. 156; A. Łopatka: Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 1968, s. 279; K. Opalek, J. Wróblewski: Zagadnienia teorii prawa, Warszawa 1969, s. 318). Przedstawionymi wyżej

rozumieniami „unormowania” i „nieunormowania” posługuje się również orzecznictwo, gdy wchodzi w grę kwestia zastosowania, czy niezastosowania wniosku przez analogię (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 1999 r., II UKN 292/99, OSNAPiUS 2001 nr 9, poz. 320). Tym samym przy stosowaniu wniosku prawniczego z analogii *legis*, tj. w sytuacji, gdy podstawą analogii jest konkretny przepis prawa, jak w niniejszej sprawie art. 58 ustawy emerytalnej - wyróżnia się trzy podstawowe etapy: 1. ustalenie, iż określony fakt nie został unormowany przez przepisy prawne; 2. ustalenie, że istnieje przepis prawny, który reguluje sytuację pod istotnymi względami podobnie do faktu nieunormowanego; 3. powiązanie z faktem prawnym nieunormowanym podobnych lub takich samych konsekwencji prawnych, co z faktem bezpośrednio uregulowanym przez przepisy prawne.

Przedstawione wyżej rozumienie sytuacji nieunormowanych jest dla judykatury wstępną przesłanką podjęcia wniosku przez analogię. W niniejszej sprawie jednak nie mamy do czynienia z taką sytuacją. Po pierwsze, zgodnie z jednoznacznie brzmiącym art. 21 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników i ust. 8 tego artykułu w związku z art. 29 ust. 1 punkt 2 tej ustawy, ustalone w niniejszej sprawie zostało, że prawo wnioskodawczynie do renty rodzinnej uzależnione było przede wszystkim od pozytywnej oceny, iż zmarły ojciec w chwili śmierci spełniał przesłanki do renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy. Tym samym Sąd pierwszej instancji prawidłowo ocenił, iż kwestia przyjęcia okresu czasu, w oparciu o który należy ustalić podleganie ubezpieczeniu przez 20 kwartałów została w całości uregulowana w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Po drugie, zastosowanie art. 58 ust. 2 ustawy emerytalnej miałyby cechy analogii, która - wobec niestwierdzenia luki w prawie - byłaby niedopuszczalna. Po trzecie, za przyjęciem takiego poglądu przemawia także niekwestionowana odrębność systemu emerytalno-rentowego rolników od systemu powszechnego uregulowanego ustawą z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Po czwarte, rozumowanie *per analogiam* obce jest systemowi ubezpieczeń społecznych, opartemu - z istoty swych założeń konstrukcyjnych - na metodzie kazuistycznej.

Z powyższych względów podjęto uchwałę jak w sentencji.

=====